

Dossier

Serveis bibliotecaris en entorns rurals

La Xarxa de Bibliobusos de la Diputació
de Barcelona: servei als municipis
menors de 3.000 habitants

Esperança PAÑOS

Esperança Paños, cap de la Secció de Serveis Bibliotecaris, Gerència de Serveis de Biblioteques de la Diputació de Barcelona
panosge@diba.cat

Rosa POCH

Responsable de bibliobusos de la Gerència de Serveis de Biblioteques de la Diputació de Barcelona
pochcr@diba.cat

Judit TERMA

Cap de l'Oficina de Serveis a la Xarxa de Biblioteques, Gerència de Serveis de Biblioteques de la Diputació de Barcelona
termajd@diba.cat

Article rebut l'octubre del 2024;
 revisat el novembre del 2024.

DOI

<https://doi.org/10.60940/itemn77id432029>

La Xarxa de Bibliobusos de la Diputació de Barcelona: servei als municipis menors de 3.000 habitants

Resum: La Diputació de Barcelona dona suport als municipis en la creació i desenvolupament dels serveis bibliotecaris a la província, la qual lidera la Xarxa de Biblioteques Municipals. Amb l'objectiu d'oferir les mateixes oportunitats d'accés al coneixement i a la cultura que prestaven les biblioteques estables de les poblacions grans, l'any 1995 es va elaborar un Pla de bibliobusos per tal de donar una alternativa bibliotecària a les poblacions de menys de 3.000 habitants. El Pla preveia, en 10 anys, la dotació de 9 bibliobusos que van permetre oferir servei a 101 municipis d'entre els 300 i 3.000 habitants. Des d'aleshores, s'ha treballat per l'actualització del servei, la renovació del parc mòbil existent, la incorporació de nous serveis i tecnologies i la millora de l'accessibilitat.

La necessitat d'oferir la lectura pública al 100% dels municipis amb un servei de qualitat, es presenta com un repte irrenunciable per a la Diputació, que vol garantir els drets culturals de totes les persones. El 2023 s'incorporen a la Xarxa de bibliobusos existent dos nous vehicles lleugers per portar el servei de lectura pública als municipis menors de 300 habitants.

S'explica el model de servei i el model de gestió de la Xarxa de bibliobusos i s'analitzen alguns reptes de futur.

Paraules clau: Accés al coneixement; Bibliobús; Biblioteques rurals; Drets culturals; Dinamització lectora; Serveis bibliotecaris rurals; Bibliobusos lleugers.

La Red de Bibliobuses de la Diputación de Barcelona: servicio en los municipios menores de 3.000 habitantes

Resumen: La Diputación de Barcelona apoya a los municipios en la creación y desarrollo de los servicios bibliotecarios en la provincia, liderando la Red de Bibliotecas Municipales. Con el objetivo de ofrecer

las mismas oportunidades de acceso al conocimiento y la cultura que prestaban las bibliotecas estables de las poblaciones grandes, en 1995 se elaboró un Plan de bibliobuses para dar una alternativa bibliotecaria a las poblaciones de menos de 3.000 habitantes. El Plan preveía, en 10 años, la dotación de 9 bibliobuses que permitirían ofrecer servicio a 101 municipios de entre 300 y 3.000 habitantes. Desde entonces, se ha trabajado por la actualización del servicio, la renovación del parque móvil existente, la incorporación de nuevos servicios y tecnologías y la mejora de la accesibilidad.

La necesidad de ofrecer la lectura pública al 100% de los municipios con un servicio de calidad, se presenta como un reto irrenunciable para la Diputación, que quiere garantizar los derechos culturales de todas las personas. En 2023 se incorporan a la Red de bibliobuses existente dos nuevos vehículos ligeros para llevar el servicio de lectura pública a los municipios menores de 300 habitantes.

Se explica el modelo de servicio y el modelo de gestión de la Red de bibliobuses y se analizan algunos retos de futuro.

Palabras clave: Acceso al conocimiento; Bibliobús; Bibliotecas rurales; Derechos culturales; Dinamización lectora; Servicios bibliotecarios rurales; Bibliobuses ligeros.

The Library Bus Network of Diputació de Barcelona: service to municipalities with less than 3.000 inhabitants

Abstract: The Diputació de Barcelona supports the municipalities in the creation and development of library services in the province, leading the Network of Municipal Libraries. With the aim of offering the same opportunities for access to knowledge and culture as provided by the stable libraries of large populations, in 1995 a Library Bus Plan was drawn up in order to provide a library alternative to the populations of less than 3,000 inhabitants. The Plan provided for, in 10 years, the provision of 9 library buses that made it possible to offer service to 101 municipalities with between 300 and 3,000 inhabitants. Since then, work has been done to update the service, renew the existing mobile fleet, incorporate new services and technologies and improve accessibility.

The need to offer public reading to 100% of the municipalities with a quality service is presented as a challenge that cannot be waived for the Provincial Council, which wants to guarantee the cultural rights of all people. In 2023, two new light vehicles will be added to the existing library bus network to bring the public reading service to municipalities with less than 300 inhabitants.

The service model and the management model of the Library Bus Network are explained, and some future challenges are analysed.

Keywords: Access to knowledge; Library bus; Rural libraries; Cultural rights; Reading dynamism; Rural library services; Lightweight mobile libraries.

Introducció

La Gerència de Serveis de Biblioteques de la Diputació de Barcelona assessora i dona suport als municipis en la creació i desenvolupament dels serveis bibliotecaris a la província, liderant la Xarxa de Biblioteques Municipals (235 biblioteques i 12 bibliobusos), amb l'objectiu de garantir un equilibri territorial i una alta qualitat en el servei bibliotecari, així com assegurar l'accés de tota la ciutadania a la informació, el coneixement i la cultura.

En aquest context i d'acord amb el marc normatiu vigent, la Diputació de Barcelona treballa activament per promoure la biblioteca pública com un equipament de proximitat essencial en els àmbits de la informació, la formació i la cultura. Així mateix, facilita als municipis la creació i manteniment de les seves biblioteques i proporciona serveis bibliotecaris a 138 municipis amb menys de 3.000 habitants mitjançant la xarxa de bibliobusos. Aquest servei garanteix que, fins i tot les comunitats més petites, tinguin accés a un servei bibliotecari de qualitat, i contribueix al desenvolupament cultural i educatiu de tota la província de Barcelona.

1. El repte de portar la lectura al món rural

1.1. L'origen de la Xarxa: El Pla de bibliobusos del 1995

L'any 1995 el Servei de Biblioteques de la Diputació de Barcelona va elaborar un Pla de bibliobusos per tal de donar una alternativa bibliotecària a les poblacions de menys de 3.000 habitants. Les recomanacions dels organismes internacionals aconsellen aquest tipus de servei per a poblacions petites. L'estudi territorial de la província i l'experiència de molts països europeus van ser determinants perquè la Diputació de Barcelona agafés el compromís reflectit en el Pla de bibliobusos.

Cobert ja tot el territori de la província amb els nou bibliobusos, es van reestructurar les rutes, la qual cosa va permetre oferir el servei a 101 municipis d'entre els 300 i 3.000 habitants.

L'objectiu era oferir les mateixes oportunitats d'accés al coneixement i a la cultura que prestaven les biblioteques estables de les poblacions grans. El Pla preveia, en 10 anys, la dotació de 9 bibliobusos per donar servei als 179 municipis menors de 3.000 habitants i suport a barris de la zona del Barcelonès Nord i l'Hospitalet del Llobregat amb un pressupost equivalent a 3 milions d'euros actuals.

Des del 1994, amb la renovació de l'antic bibliobús de Berga (primer bibliobús rural que la Diputació va posar en funcionament el 1973 amb un vehicle cedit pel Ministeri), es va començar un procés de dotació de bibliobusos que havien de donar serveis d'informació i préstec a les poblacions d'entre 400 i 3.000 habitants amb les mateixes prestacions que a la resta de biblioteques de la Xarxa. El mes de juliol de 1995 es va inaugurar el bibliobús de Vilafranca i el març de 1997 es van posar en funcionament el segon bibliobús de Vilafranca i el de Vic. El 1998 van entrar en funcionament dos nous bibliobusos, un altre més per a la zona de Vic i un per a la zona d'Igualada. El 2001 van ser inaugurats dos nous bibliobusos: un per a la zona de Manresa i l'altre per a la zona de Terrassa, i a finals del 2002 va entrar en funcionament l'últim bibliobús previst, el de la zona de Granollers.

1.2. Evolució i consolidació: modernització dels vehicles i bases logístiques

Una vegada completat el Pla de bibliobusos del 1995 es veu la necessitat d'iniciar una actualització que prevegi la renovació del parc mòbil

existent, la incorporació de nous serveis i tecnologies i la millora de l'accessibilitat per facilitar l'accés a persones amb mobilitat reduïda.

El 2016 es posa en servei el 10è bibliobús, el Puigdon, per prestar servei a municipis d'Osona i el Lluçanès i que ja inclou aquestes millores: 10 bibliobusos presten servei a 110 municipis i arriben a més de 160.000 habitants.

Es renoven 3 vehicles —el Montau (2017), el Montserrat (2018) i Tagamanent (2019)— que incorporen una petaca extensible que, un cop oberta, permet que l'amplada del vehicle passi de 2,5 a 3,5 metres. D'aquesta manera es pot disposar d'un espai més ampli que millora l'experiència de l'usuari, que es pot moure amb més llibertat, així com gaudir a dins d'activitats de petit format. L'accessibilitat es garanteix amb la instal·lació d'una plataforma elevadora i d'un bucle inductiu per a usuaris d'audiòfon.

El 2023 s'incorporen a la Xarxa de bibliobusos 2 nous vehicles lleugers¹ (furgonetes), el Serra de Rubió i el Serra del Cadí, de menors dimensions per adaptar-se a les vies i accessos dels municipis més petits.

El 2024 es renova el bibliobús Pedraforca, que com a novetat incorpora una escala exterior extraïble i automatitzada. Aquest disseny permet optimitzar tot l'habitacle interior i fer-lo més ampli i diàfan. En aquest nou vehicle també es potencia el vessant expositiu del fons.

El 2025 es posarà en funcionament un tercer vehicle lleuger que donarà servei a municipis menors de 300 habitants de les comarques d'Osona i el Lluçanès que encara no disposen ni de biblioteca ni de bibliobús de la XBM.

Els bibliobusos s'han anat actualitzant tenint en compte diferents criteris: l'experiència que ens han proporcionat els vehicles en servei, l'adaptació per donar resposta al nou model

12 bibliobusos presten servei a 138 municipis i arriben a més de 169.000 habitants.

de biblioteca amb nous serveis emergents i noves demandes dels usuaris, així com la incorporació de les prestacions tant tecnològiques com mecàniques que han evolucionat durant aquests anys.

Els bibliobusos tenen la seu en bases logístiques properes a la seva zona d'actuació. Són bases majoritàriament ubicades en polígons industrials de les capitals de comarca, que garanteixen una ràpida connexió amb els principals eixos viaris. Al programa funcional per als locals que han d'allotjar un bibliobús s'hi estableix la superfície mínima, les diferents àrees que han de preveure i les seves característiques, així com les mesures de seguretat necessàries contra incendis i intrusió.

1.3. Arribar als municipis de menys de 300 habitants: la cobertura 100%, un repte necessari

La província de Barcelona té 311 municipis, 36 dels quals pertanyen a l'Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB) i sumen el 8% de l'extensió de la província, on es concentra el 58% de la població. Sense tenir en compte Barcelona, els municipis que integren l'AMB tenen una població mitjana de 48.000 habitants, quan per a la resta de municipis de la província aquesta mitjana és de 9.000 habitants.

Si en comptes de fixar-nos en la "primera corona" de Barcelona prenem de referència els municipis que integrarien la Regió Metropolitana de Barcelona (RMB), s'observa que en aquest territori format per 154 municipis i que

1. Xarxa de Biblioteques Municipals de la Diputació de Barcelona. *Cultura en moviment, més a prop que mai*. [Barcelona]: Diputació de Barcelona, 2023. <https://www.youtube.com/watch?v=aKe42KdZ-8Q> [Consulta: 05/09/2024].

Figura 1. Bibliobús Pedraforca, vehicle renovat el 2024, a la parada de Saldes. Foto: Diputació de Barcelona

representa el 40% de l'extensió de la província hi viu el 85% de la població. Tot i que en aquest territori hi ha una gran diversitat de municipis, i hi predominen els municipis mitjans i grans, també n'hi ha de petits o molt petits: 2 tenen menys de 300 habitants, 36 tenen entre 300 i 3.000 habitants, 15 tenen entre 3.000 i 5.000 habitants, i 101 tenen més de 5.000 habitants.

D'aquests, 40 municipis tenen bibliobús i cobreixen el 12% de l'extensió de la província, i sumen 1,3% de la població del territori.

També entre els 157 municipis de la província que no pertanyen a la RMB hi ha diversitat demogràfica, encara que en aquest cas predominen els municipis petits o molt petits: 45 tenen menys de 300 habitants, 63 tenen entre 300 i 3.000 habitants, 19 tenen entre 3.000 i 5.000 habitants, i 30 tenen més de 5.000 habitants.

Per això hi ha 95 municipis d'aquest territori que estan atesos pel servei de bibliobús. Aquests municipis representen el 39% de l'extensió de la província i sumen menys de l'1,6% de la població.

La necessitat d'oferir un servei de lectura pública al 100% dels municipis es presenta com un repte irrenunciable per a la Diputació. L'objectiu no és només arribar a tots els racons del territori, sinó fer-ho de manera conscient i estratègica.

La primera premissa és l'equitat territorial. És essencial que els serveis bibliotecaris estiguin disponibles en qualsevol indret, independentment de la seva ubicació geogràfica i el nombre d'habitants. Això significa treballar per eliminar les barreres que impedeixen l'accés a la lectura i a la cultura, assegurant-nos que cap municipi es quedi enrere.

La sostenibilitat, tot el que es creï ha de tenir en compte la realitat social i econòmica dels municipis. La sostenibilitat és un aspecte clau, no només en termes d'ús de recursos, sinó també en la capacitat de mantenir els serveis a llarg termini. Hem de dissenyar iniciatives

Els bibliobusos cobreixen un territori que suposa una mica més de la meitat de l'extensió de la província de Barcelona (51%) i atenen una població d'uns 170.000 habitants (3% de la població de la província).

que siguin viables i que reflecteixin les necessitats reals de la comunitat.

La qualitat del servei és un altre dels objectius principals. No conformar-se d'oferir qualsevol tipus de servei encara que ens adrecem a un nombre reduït de persones. S'ha de garantir que cada usuari rep l'atenció i els recursos necessaris. La personalització i l'atenció al detall són imprescindibles per a l'èxit de qualsevol iniciativa bibliotecària en municipis d'aquestes característiques.

Finalment, respecte dels drets culturals, és fonamental garantir l'accés a la cultura per a tothom. La cultura ha de ser accessible, i les biblioteques tenen un paper essencial en la promoció i defensa d'aquests drets. Oferir un accés equitatiu a la lectura i a la informació és una responsabilitat que les biblioteques han d'assumir amb compromís.

En aquest context, el 2021 s'impulsa una reflexió estratègica per cercar vies de suport de la Diputació de Barcelona en l'àmbit de la lectura pública als municipis de menys de 300 habitants. Aquest procés s'inicia amb la participació d'alcaldes i regidors de diversos municipis que van expressar les seves necessitats i visions del servei per acabar identificant diferents línies d'actuació. Se'ls van plantejar quatre qüestions clau que podien marcar la diferència en les futures solucions: què esperaven, un espai o un servei?; què volien, professionals o voluntaris?; a què aspiraven, a una col·lecció pròpia i reduïda o accés a més d'onze milions de documents (catàleg Aladi)?; i quins eren els seus recursos?

Aquestes preguntes van ser fonamentals per definir el camí a seguir en la creació d'un servei de lectura pública que realment respongués a les necessitats de tots els municipis que encara no disposaven de biblioteca ni bibliobús. Fruit d'aquesta anàlisi, es van definir quatre línies que orientarien l'acció de la Diputació:

- Activitats de dinamització de la lectura, entenent que són fonamentals per promoure l'hàbit lector en les comunitats. Tots els pobles, tant si disposen de biblioteca o bibliobús com si no en disposen, han de poder programar activitats relacionades amb la lectura.
- Serveis mòbils amb furgoneta per als municipis més petits, per oferir serveis de lectura mòbils que arribin als municipis de població per sota dels 300 habitants, per tal de garantir l'accés a la cultura a tots els racons del territori. En planifica una prova pilot per a l'Anoia i el Berguedà.
- Figura de dinamitzador cultural: en paral·lel es van fer estudis socioculturals de les zo-

nes on es volia prestar servei i s'identifica la necessitat de crear el rol de dinamitzador cultural d'àmbit comarcal, una persona dedicada a promoure activitats i iniciatives que fomentin la lectura i la participació cultural en l'àmbit local.

- Accés a fons documentals en municipis sense bibliobús: s'identifica la voluntat de facilitar l'accés als fons documentals de la XBM a aquells municipis que no compten amb bibliobús.

Per fer realitat l'objectiu d'arribar al 100% dels municipis, es comença a treballar en les dues primeres línies: les activitats de dinamització i els serveis mòbils amb furgoneta.

Per portar a terme les activitats de dinamització lectora: es crea un fons de prestació per a la promoció de la lectura als municipis sense cap classe de servei de lectura pública, ni biblioteca ni bibliobús: 51 municipis de la demarcació de Barcelona menors de 5.000

Figura 2. Bibliobús Serra de Rubió, nou vehicle lleuger que des de la primavera del 2023 presta servei a 12 municipis de l'Anoia i el Bages. Foto: Diputació de Barcelona

habitants que no disposen de servei de biblioteca ni bibliobús de la Xarxa de Biblioteques Municipals de la Diputació de Barcelona. Com a suport a aquests municipis es confecciona i facilita un dossier d'activitats de referència. Per als municipis amb Bibliobús la programació de les activitats es fa a través del mateix servei.

Per dissenyar els serveis mòbils: es defineix el model de gestió, establint convenis amb els consells comarcals que agrupen els municipis petits als quals es vol donar servei; es dissenya el model de servei, atenent les particularitats i característiques d'aquests municipis petits i fent alhora un estudi de la vida cultural; s'estableixen les rutes, fent estudis previs del territori (distàncies, condicions viàries i accessos), amb propostes contrastades amb cada municipi; s'estableix el lloc de parada, freqüència, dia setmanal i franja horària, tenint en compte les necessitats expressades per adequar el servei a les característiques de cada municipi; es defineix la col·lecció: una selecció de fons divulgatiu i de ficció, constantment renovat i actualitzat; i es fixa l'equip humà i l'organització de treball: la direcció rep el suport de la biblioteca central de la seva zona, del bibliobús amb el qual comparteix base logística i de la Gerència de Serveis de Biblioteques.

Durant la primavera del 2023 entren en funcionament dos vehicles lleugers, el *Serra del Cadí* i el *Serra de Rubió*, que donen servei a 29 municipis del Bages, el Berguedà i l'Anoia que no disposaven de servei de biblioteca ni bibliobús.

El 2024 queden 17 municipis de la província amb una població inferior a 5.000 habitants que no tenen servei bibliotecari de la XBM. D'aquests, 13 són inferiors a 3.000 habitants. El 2025, amb la previsió d'entrada en funcionament d'un tercer vehicle lleuger per a la comarca d'Osona i el Lluçanès, almenys 10 d'aquests municipis quedaran coberts.

2. El model de servei dels bibliobusos de barcelona

El model que impulsem des de la Diputació de Barcelona és el d'un bibliobús dinamitzador cultural i impulsor de projectes, estretament vinculat amb el seu territori. Un bibliobús que ofereix gairebé els mateixos serveis i amb la mateixa qualitat que una biblioteca, i que alhora és connector i difusor dels serveis de la Xarxa (tant dels serveis presencials com dels virtuals). Un servei de proximitat, que cerca l'adaptació constant a la demanda de l'usuari i de les entitats de cada realitat i cada municipi. Que idea i genera nous projectes pensats per integrar el bibliobús en la xarxa cultural i en la identitat del seu entorn.

Els serveis que ofereix s'emmarquen en el ModelXBM² que s'impulsa des de la GSB i que impregna tota la Xarxa.

Un servei centrat en les persones que dona resposta a les necessitats i els interessos dels usuaris i en fidelitza de nous; que és flexible i aporta una major personalització de serveis (les persones participen dels processos de decisió) i que manté l'increment del valor social a través dels programes que aporten un benefici directe i indirecte a la ciutadania.

Unes biblioteques i bibliobusos transformadors de l'entorn: accessibles, sostenibles i eficients, tant ambientalment com econòmic; que mantenen aliances amb els agents, entitats i associacions del territori; un servei adaptat a l'entorn social, que en garanteix la igualtat, la inclusió de la diversitat i ajuda al desenvolupament de les persones i de les comunitats. Espais per a la descoberta, l'aprenentatge, la creació i la compartició de coneixement.

2. *Model XBM de biblioteca pública*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 2024. <https://www.diba.cat/biblioteques/model-xbm> [Consulta: 05/09/2024].

2.1. El bibliobús, motor cultural

Els bibliobusos, compartint el model de servei descrit, aporten projectes i activitats on els usuaris poden descobrir, aprendre, crear i compartir coneixement i experiències, amb el foment de la lectura com a rerefons.

Compten amb una col·lecció constantment actualitzada: cada any s'incorporen un miler de títols a cada bibliobús, fet que manté un alt índex de renovació i que permet adaptar-se a les necessitats i gustos dels usuaris que va visitant. L'accés a les obres bàsiques per als usuaris dels bibliobusos queda garantit a través del servei de préstec interbibliotecari i pel suport de la biblioteca cap de zona. El bibliobús es converteix en un aparador que mostra només una part del fons, però connecta amb el catàleg col·lectiu de tota la XBM, i a través del catàleg Atena, amb tot el fons documental de les biblioteques de Catalunya.

Tots els bibliobusos ofereixen un programa d'activitats i dinamització cultural amb activitats per a tots els públics, amb diversos formats (narracions, animació, espectacles o tallers, entre d'altres). Per facilitar la gestió d'aquesta programació cultural, des de la GSB s'ofereix un catàleg d'activitats de dinamització i promoció de la lectura. A més els bibliobusos participen de la resta de programes que s'ofereixen a les biblioteques de la XBM: *Bibliolab*; *Club del llibre*; *Commemora*; *Connecta't*; *Parcs i biblioteques, naturalment*; *Ficció en joc*; entre d'altres.

Les direccions dels bibliobusos configuren la seva programació cultural amb la tria de les activitats que millor s'adeqüen a les demandes i característiques de cada municipi de la seva ruta. Els 12 bibliobusos programen activitats al llarg de l'any, amb un mínim de 3 activitats anuals per municipi. En el conjunt de la Xarxa de bibliobusos, 17.415 persones han gaudit d'alguna de les 483 activitats programades el passat 2023.

Malgrat la limitació que els dona la mateixa itinerància, els bibliobusos tenen la voluntat d'estar presents al seu territori i, sempre que poden, participen de la vida del municipi amb serveis d'extensió bibliotecària i col·laborant activament en les coses que hi passen.

Cada bibliobús escull també on fer aquestes activitats, espais municipals, al mateix bibliobús o espais oberts del voltant. Tan important com l'activitat en si és l'espai de convivència que es genera, i d'aquesta manera es reforça la vida cultural i social dels ciutadans d'aquests municipis al voltant de la lectura.

2.2. Més presents al territori

Malgrat la limitació que els dona la mateixa itinerància, els bibliobusos tenen la voluntat d'estar presents al seu territori i, sempre que poden, participen de la vida del municipi amb serveis d'extensió bibliotecària i col·laborant activament en les coses que hi passen. Col·laboren amb els equipaments culturals, per descomptat amb les escoles, i cerquen aliances amb les entitats culturals o socials, amb qui moltes vegades acaben establint projectes comuns.

Alguns exemples: la participació en fires literàries és una bona oportunitat per difondre el servei a la ciutadania. Alhora, el bibliobús guanya en visibilitat a la zona i millora la implicació en el seu teixit cultural i associatiu; les Bibliopiscines, on el bibliobús trasllada durant l'estiu part de la col·lecció amb l'objectiu d'arribar als espais més freqüentats, difondre el seu servei i la seva col·lecció i atraure nous usuaris, i punts de recollida i retorn de documents en col·laboració amb les entitats, per als usuaris que no poden fer ús del servei en l'horari de parada establert.

I per ser més visibles i propers a l'usuari, tots els vehicles comparteixen una imatge gràfica, que identifica el vehicle, els pals de parada, i els materials de comunicació (calendars anuals, productes de marxandatge i fullets informatius). Periòdicament es fan campanyes de comunicació amb continguts suggeridors sobre el servei, com l'actual campanya "*T'acostem la cultura*". S'estableixen també canals de comunicació a les xarxes, i cada bibliobús manté les seves xarxes socials, amb continguts propis destacant activitats i temes d'interès local. A més, el servei *Connecta amb el bibliobús* permet fer peticions de documents en línia, així com suggeriments, i d'aquesta manera es manté el contacte de l'usuari amb el servei, quan aquest no està present.

2.3. Quins són els nostres usuaris?

Dels 27.473 usuaris inscrits als bibliobusos, 9.056 van tenir algun tipus d'activitat presencial als bibliobusos, a més a més van tenir activitat presencial als bibliobusos 4.076 usuaris inscrits a alguna de les biblioteques de la XBM. Per altra banda, dels usuaris inscrits als bibliobusos 1.843 van tenir activitat virtual.

Les nenes i els nens (0-14 anys) són el públic majoritari del servei: 46% dels usuaris actius, 49% dels usos quan només representen el 15% de la població dels municipis amb servei de bibliobús.

Els joves (15-24 anys) són el públic minoritari: 5% dels usuaris actius, 3% dels usos quan són l'11% de la població.

Els adults de 25 a 39 anys representen l'11% dels usuaris actius, el 10 % dels usos quan són el 16 % de la població.

Els adults de 40 a 64 anys representen el 28% dels usuaris actius, el 26 % dels usos quan són el 40% de la població.

Els joves (15-24 anys) són el públic minoritari: 5% dels usuaris actius, 3% dels usos quan són l'11% de la població.

I finalment els adults de 65 anys i més representen el 10% dels usuaris actius, el 13 % dels usos quan són el 19 % de la població. Aquests són també els que fan un ús més intensiu dels serveis, van fer ús dels bibliobusos 8,5 vegades durant l'any. En canvi, els joves que van fer servir el servei només ho van fer 3,4 vegades. I per sexe són les dones les que majoritàriament fan servir el servei de bibliobús: 61% dels usuaris actius, 59% dels usos.

2.4. Establiment de rutes, parades i horaris

La Xarxa es configura amb 12 bibliobusos, amb nom de muntanya i serralades, en un homenatge al territori que recorren. Cada bibliobús atén una mitjana d'11 o 12 municipis (17 municipis el bibliobús que té més poblacions, i 8 el que menys). Aquest nombre reduït de municipis permet al bibliobús una dedicació adequada a cadascun d'ells, destinant un temps a les relacions amb cada consistori i amb els agents socials i culturals.

Les rutes i les periodicitats de les parades de cada bibliobús s'estableixen després d'una anàlisi del territori, estudiant els recorreguts per minimitzar els temps de desplaçament, que no han de superar una hora de distància entre el municipi i la base logística corresponent.

El servei es presta setmanalment o quinzenalment, en funció del nombre de municipis als quals s'ha de donar servei, i tenint en compte també el nombre d'habitants de la població (es prioritzen sempre que és possible les parades setmanals). Els bibliobusos presten servei de dilluns a divendres cada tarda i els matins de dimecres a divendres.

Un dia de servei als bibliobusos suposa: 441 visites, 91 assistents a activitats, 354 usos del servei de préstec i 1.766 documents prestats.

Els matins fan parada al municipi 2 hores i 30 minuts i a les tardes donen servei 3 hores, amb un total de 22 hores i 30 minuts de servei al públic.

En el cas dels bibliobusos lleugers, el servei és setmanal per a aquells municipis que tenen escola, quinzenal per als municipis entre 150 i 300 habitants, i mensual en aquells municipis amb menor nombre d'habitants a atendre (menys de 150 habitants). També es preveu la possibilitat d'oferir servei sota demanda, per als municipis amb menys de 100 habitants. Aquests bibliobusos, amb un servei encara més personalitzat i directe, fan parades més curtes, d'entre 1 hora i 1 hora i 30 minuts, segons si el municipi que visiten disposa o no d'escola.

La voluntat és sempre arribar al màxim d'usuaris del municipi, tant pel que fa a disposar d'una parada tan cèntrica i propera als serveis i entitats com sigui possible, com també si es pot fer coincidir l'obertura del servei en una franja horària de major concurrència d'usuaris potencials. Es consulta cada ajuntament, i es visita el municipi per estudiar la viabilitat de l'espai indicat. S'ha de valorar que l'espai sigui suficient, que els accessos siguin fàcils i segurs. Es comprova també que la cobertura de telecomunicacions sigui adequada per a les connexions informàtiques. Un cop validat, es fixa el lloc i dia de la parada, sempre intentant apropar-nos al màxim als interessos manifestats per cada municipi.

Les parades de bibliobusos i freqüències, tot i que preestablertes previ estudi curós de les necessitats i característiques de cada indret, no són inamovibles, i poden reajustar-se amb la voluntat de donar major cober-

tura o adequar-se a l'evolució del municipi. Per exemple, amb la creació d'una nova parada a un nucli de la mateixa població, o amb canvis d'horaris per donar resposta a un col·lectiu concret; o per arribar a més població amb desdoblament de parada en diferents franges horàries, etc. Cada bibliobús proposa segons la seva realitat, i s'avalua, conjuntament amb la direcció del bibliobús, la idoneïtat de la proposta. Els canvis es fan anualment.

2.5. Model de gestió

Igual que comparteix el model de servei, el bibliobús es beneficia del model de gestió i treball en Xarxa, un model sostenible per a la compartició i intercanvi de recursos. L'estructura organitzativa és la següent:

La XBM s'agrupa en 12 zones, cadascuna de les quals té una biblioteca que fa de cap i referent per a la resta de les biblioteques adscrites en aquella zona. Com la resta de biblioteques de la zona, l'equip de bibliobusos depèn orgànicament de la cap de zona.

El fet d'estar vinculat a la zona, a més de facilitar l'accés al fons i al préstec de tota la col·lecció de la biblioteca central i contribuir a la qualitat i a la difusió del servei, permet coordinar l'activitat del bibliobús amb la resta de biblioteques de l'àrea.

3. Conclusions i reptes de futur

La Xarxa de Bibliobusos de la Diputació de Barcelona ha estat fonamental per democratitzar l'accés a la cultura i la informació en zones rurals i per escurçar la distància entre aquests dos mons, el rural i l'urbà, mitjançant una estratègia adaptativa i tecnològicament avançada que ha anat evolucionant al llarg dels anys. El futur presenta nous reptes per assegurar-ne la continuïtat i millora.

1. La cobertura del territori. L'aprovació del Pla de bibliobusos del 1995 va ser un punt de partida crucial per a la creació d'una xarxa de bibliobusos capaç de donar servei a municipis petits. Aquest servei ha estat fonamental per garantir l'accés a la lectura pública, ja que en aquest cas la construcció i el manteniment de biblioteques fixes és inviable.

El 2023, amb la voluntat d'arribar fins a l'últim racó de la demarcació, es van implementar dos vehicles lleugers i està de camí el tercer per donar servei a gairebé la totalitat de municipis de la província de Barcelona. Aquesta expansió garanteix l'equitat en l'accés a la cultura, independentment del nombre d'habitants.

Tenim el repte de mantenir la inversió, fer evolucionar el servei per tal de garantir no només la cobertura del territori sinó també la cobertura vital de les persones. Tot el territori, tots els públics.

2. La sostenibilitat del servei: la renovació de la flota. La Diputació de Barcelona en el marc del Pla Clima,³ s'ha proposat el repte de reduir dràsticament les emissions de gasos amb efecte d'hivernacle amb l'objectiu d'assolir una petjada de carboni zero abans de l'any 2030. L'acció implica descarbonitzar la flota, un procés que es durà a terme en diferents fases.

Fidels a aquest mandat, un dels principals desafiaments és la renovació de la flota de bibliobusos amb criteris de sostenibilitat. S'han de renovar els vehicles més antics substituint-los per altres més moderns i eficients. No n'hi ha prou amb transformar els vehicles a GLP, hem d'explorar el mercat i analitzar com ho han fet altres sistemes bibliotecaris per caminar cap a vehicles elèctrics.

Aquesta transformació és clau per transitar cap a un model que demostra el compromís amb la sostenibilitat i la construcció d'un futur més verd i resilient davant dels desafiaments del canvi climàtic, i representa un repte per a la continuïtat del servei en el futur. El *match* entre vehicles sostenibles i el model de servei actual, amb més de 10.000 km de mitjana a l'any per carreteres de muntanya o de l'àmbit rural, no és evident.

3. L'optimització de les rutes, freqüències i horaris. Quan s'incorpora un nou vehicle, quan s'inaugura una nova biblioteca en un municipi d'un bibliobús i s'allibera una parada, quan a finals d'any es fa l'avaluació del servei, la revisió de les rutes, de les freqüències de pas, i dels horaris forma part de la planificació i avaluació del servei de bibliobusos.

És fonamental adaptar-se a les necessitats canviants de la població, i assegurar que el servei sigui accessible i eficient per a tots els usuaris. Aquest procés implica una anàlisi constant des del territori i la participació activa dels municipis per ajustar el servei al màxim a les necessitats de les seves comunitats.

La consolidació del servei passa també per un ajustament constant. Cal una reflexió en relació amb els horaris i la presència del bibliobús als municipis, ja que els dies de pas i les franges horàries determinen quins són els usuaris del servei i quins no ho poden ser.

4. El bibliobús: un punt de llum a la comunitat. L'arribada del bibliobús al poble és com un dia de festa, el bibliobús arriba ple de sorpreses i recursos que enriqueixen la vida dels seus habitants. Això diuen alguns dels representants polítics de pobles amb servei de bibliobús.

3. *Pla Clima: el compromís de la Diputació de Barcelona davant l'emergència climàtica*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 2022. https://www.diba.cat/documents/d/pla-clima/pla_clima-el-compromis_de_la_diputacio_de_barcelona_davant_lemergencia_climatica [Consulta: 07/09/2024].

Un dels valors dels bibliobusos és la proximitat, el tracte personalitzat amb les persones. Els professionals que hi treballen tenen una gran vocació de servei, són ells els qui fan que cada visita del bibliobús sigui una experiència enriquidora, no només coneixen bé les necessitats dels seus usuaris, sinó que teixeixen uns vincles únics amb la comunitat. Cal proporcionar la suficient formació per fer aflorar aquestes habilitats, i garantir el suport i motivació per a aquest equip de professionals polivalents, compromesos amb el territori.

L'evolució del model de servei constant ha d'assegurar que els bibliobusos es mantinguin rellevants i adaptats a les necessitats actuals. Al llarg dels anys, la xarxa de bibliobusos ha anat fent evolucionar els serveis, incorporant tecnologia, activitats de dinamització per a tots els públics, millorant l'accessibilitat i l'experiència de l'usuari amb uns vehicles que s'assimilen a les biblioteques. La integració de tecnologies ha permès ampliar l'accés a recursos de tota la XBM i una comunicació més fluida amb els usuaris.

Amb una mirada retrospectiva, observem que l'evolució general de les dades del servei de la Xarxa de bibliobusos dels últims cinc anys ha estat no només de recuperació amb dades equivalents prèvies a la crisi sanitària de la covid, sinó que també s'ha experimentat un increment per sobre de l'ús del 2019. L'any 2023 es van recuperar les dades d'ús del ser-

vei acostant-se a les dades anteriors al 2020. Per primer cop se superen les 84.000 visites presencials, així com els préstecs totals, el nombre d'usuaris que fan ús del préstec, i el nombre d'assistents a les activitats.

Però continuem tenint el repte d'arribar a aquells usuaris (i atraure'ls) de franges d'edat que no són usuaris del bibliobús, malgrat estar molt representats a la població.

Hem de seguir evolucionant per oferir un servei adaptat a les necessitats del segle XXI, que continuï treballant per construir comunitats ara que temes com la soledat no desitjada són tan presents en la nostra societat; que porti als municipis petits les mateixes oportunitats que tenen els usuaris de les biblioteques de les ciutats.

Bibliografia

Model XBM de biblioteca pública. Barcelona: Diputació de Barcelona, 2024. <https://www.diba.cat/biblioteques/model-xbm> [Consulta: 05/09/2024].

Pla Clima: el compromís de la Diputació de Barcelona davant l'emergència climàtica. Barcelona: Diputació de Barcelona, 2022. https://www.diba.cat/documents/d/pla-clima/pla_clima-el-compromis_de_la_diputacio_de-_barcelona_davant_lemergencia_climatica [Consulta: 07/09/2024].

Xarxa de Biblioteques Municipals de la Diputació de Barcelona. *Cultura en moviment, més a prop que mai.* [Barcelona]: Diputació de Barcelona, 2023. <https://www.youtube.com/watch?v=aKe42KdZ-8Q> [Consulta: 05/09/2024]. ■